KRYSZYNA PRZYBYLSKA

Kraków

**Pozycja konkurencyjna Polski
na tle krajów Grupy Wyszehradzkiej
w latach 2004–2014**

Wprowadzenie

Konkurencyjność gospodarki jest jednym z ważniejszych problemów będących przedmiotem zainteresowania naukowców, polityków i praktyków gospodarczych. Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej kraju stwarza warunki długotrwałego wzrostu gospodarczego i zwiększenia dobrobytu jego mieszkańców.

Celem artykułu jest identyfikacja zmian w pozycji konkurencyjności polskiej gospodarki na tle krajów Grupy Wyszehradzkiej w latach 2004–2014¹. Wejście Czech, Polski, Słowacji i Węgier do UE stworzyło tym krajom możliwości stania się bardziej konkurencyjnymi gospodarkami. Czy kraje te wykorzystały taką szansę? To pytanie, na które stara się odpowiedzieć autorka niniejszego artykułu.

Badanie międzynarodowej konkurencyjności wymaga perspektywy porównawczej w przestrzeni i czasie. Oba warunki mają istotne znaczenie dla interpretacji wyników badań. W przypadku konkurencyjności polskiej gospodarki porównania zostaną dokonane w odniesieniu do Czech, Słowacji i Węgier, a więc krajów, które charakteryzują się podobnym poziomem rozwoju gospodarczego, przeszłością polityczną (kraje socjalistyczne) i położeniem geograficznym

¹ W przypadku braku danych z 2014 r. okres badawczy obejmuje 2004–2013.

(Europa Środkowa). Przyjęty w badaniach okres badawczy 2004–2014 umożliwia ocenę zmian zachodzących w poziomie konkurencyjności tych gospodarek w okresie przynależności UE. Analizy porównawczej dokonano na podstawie danych zawartych w Raportach Globalnej Konkurencyjności publikowanych przez Światowe Forum Ekonomiczne w latach 2004–2015 oraz danych statystycznych Eurostatu.

1. Istota międzynarodowej konkurencyjności w ujęciu Światowego Forum Ekonomicznego

Charakter międzynarodowej konkurencyjności gospodarek próbują oddać liczne definicje opracowane przez badaczy i instytucje zajmujące się analizą tego zjawiska². Ponieważ w niniejszym opracowaniu podstawą jej analizy i oceny są Raporty Globalnej Konkurencyjności (Global Competitiveness Report, GCR) publikowane corocznie przez Światowe Forum Ekonomiczne (World Economic Forum, WEF), przyjrzyjmy się bliżej definicjom zaproponowanym przez tę organizację. Chronologicznie były to następujące definicje:

Konkurencyjność międzynarodowa to rezultat przekształcania zasobów kraju bądź już istniejących, bądź wytworzonych dzięki procesom produkcyjnym w wyniki ekonomiczne, które są następnie weryfikowane w konkurencji na rynkach międzynarodowych³.

Konkurencyjność międzynarodowa to konieczność dopasowania krajowych instytucji ekonomicznych i struktury gospodarczej do wzrostu gospodarczego na tle ogólnej struktury gospodarki światowej. Gospodarka narodowa jest więc konkurencyjna w skali międzynarodowej, jeśli jej instytucje i prowadzona polityka wspierają szybki i długotrwały wzrost gospodarczy⁴.

² W polskiej literaturze przedmiotu przeglądu definicji międzynarodowa konkurencyjność dokonali m.in. W. Bieńkowski i in., *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji – wstępne wyniki badań*, „Materiały i Prace” 2008, nr 284, Instytut Gospodarki Światowej; J. Misala, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki*, PWE, Warszawa 2011; A. Lipowski, *Some fallacies in the interpretation of competitiveness*, „Optimum – Studia Ekonomiczne” 2007, nr 3(35); *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, red. M. Gorynia, E. Łaźniewska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

³ M. Gorynia, *Pojęcie konkurencyjności – istota i poziomy*, w: *Luka konkurencyjna na poziomie przedsiębiorstwa a przystąpienie Polski do Unii Europejskiej*, red. M. Gorynia, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2002, s. 53.

⁴ *The Global Competitiveness Report 2011–2012*, World Economic Forum, 2011.

Gospodarki konkurencyjne to takie, które mają podstawy ekonomiczne do osiągnięcia szybkiego i długookresowego wzrostu ekonomicznego, z uwzględnieniem poziomu dochodu narodowego w punkcie startu⁵.

Konkurencyjność międzynarodowa to efekt grupy czynników obejmujących instytucje, politykę ekonomiczną oraz determinanty wpływające na poziom produktywności gospodarki⁶.

W 2013 roku Światowe Forum Ekonomiczne zaproponowało rozszerzoną definicję konkurencyjności, dodatkowo obejmującą aspekty zrównoważonego rozwoju społecznego i środowiska naturalnego. Według niej zrównoważona konkurencyjność jest zbiorem instytucji, polityk i czynników, które czynią gospodarkę produktywną w długim okresie, równocześnie zapewniając równowagę społeczną i środowiskową⁷. Zrównoważony rozwój społeczny ma na celu umożliwienie wszystkim członkom społeczeństwa przeżycie w jak najlepszej kondycji zdrowotnej w warunkach bezpieczeństwa oraz maksymalizację ich udziału w korzyściach płynących z dobrobytu kraju. Natomiast zrównoważone środowisko naturalne powinno zapewnić efektywne zarządzanie zasobami, biorąc pod uwagę dobrobyt obecnych i przyszłych pokoleń. Koncepcja zrównoważonej konkurencyjności w porównaniu z koncepcją zrównoważonego rozwoju kładzie większy nacisk na znaczenie produktywności jako motoru napędzającego dobrobyt i długookresowy wzrost gospodarczy, jednak nie czyni z niej jedynego i odizolowanego czynnika wpływającego na międzynarodową konkurencyjność. Uwzględnia także elementy wykraczające poza czynniki ekonomiczne, zwracając uwagę na ważność czynników zrównoważonego rozwoju społecznego i środowiska.

W literaturze przedmiotu można spotkać dwa sposoby postrzegania międzynarodowej konkurencyjności krajów, a mianowicie jako konkurencyjność czynnikową (zdolność konkurencyjna) i konkurencyjność wynikową (potencjał konkurencyjny). Pierwsza z nich determinuje zdolność konkurowania gospodarki na rynkach zagranicznych. Zależy ona od ilości i jakości czynników wytwórczych oraz efektywności ich wykorzystania. Natomiast potencjał konkurencyjny, który jest efektem zdolności konkurencyjnej kraju, mierzy się standardem

⁵ M.J. Radło, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Uwagi na temat definicji, czynników i miar*, Instytut Gospodarki Światowej, Warszawa 2009, s. 5.

⁶ K. Schwab, *Global Competitiveness Report 2012–2013*, World Economic Forum, 2012, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013> [dostęp 23.03.2015].

⁷ *The Global Competitiveness Report 2014–2015*, World Economic Forum, Geneva 2015, s. 56.

życia oraz poziomem realnych dochodów. W takim ujęciu gospodarki bardziej konkurencyjne zapewniają większe dochody mieszkańcom oraz wyższe stopy zwrotu inwestorom⁸. Zarówno konkurencyjność czynnikowa, jak i wynikowa wpływają na międzynarodową pozycję konkurencyjną gospodarki. Aby prawidłowo ocenić pozycję danej gospodarki w świecie, należy uwzględnić zarówno obecny potencjał gospodarczy kraju (konkurencyjność wynikową), jak również jego zdolność do konkurowania (konkurencyjność czynnikową). Zatem międzynarodowa konkurencyjność gospodarki rozumiana jest w tym artykule jako zdolność do konkurowania na drodze wykorzystania potencjału konkurencyjnego w celu osiągnięcia jak najlepszej pozycji konkurencyjnej na światowych rynkach.

Od 1979 roku World Economic Forum publikuje rankingi międzynarodowej pozycji konkurencyjności gospodarek, biorące pod uwagę zarówno wskaźniki konkurencyjności czynnikowej, jak i wynikowej. Ponieważ autorzy raportu koncentrują się na dobrobycie ekonomicznym i standardzie życia społeczeństwa (konkurencyjność wynikowa), wykorzystywane przez nich wskaźniki mogą być uważane za czynniki mające zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia tego celu (konkurencyjność czynnikowa). Można zatem stwierdzić, że koncepcja postrzegania i pomiaru międzynarodowego poziomu konkurencyjności wykorzystywana w raporcie łączy ze sobą oba podejścia do badania tego zjawiska.

W Raporcie Globalnej Konkurencyjności (GCR) z 2014 roku zostało wykorzystane 116 zmiennych dla każdego z 144 analizowanych krajów. Na tej podstawie powstał wskaźnik GCI (Global Competitiveness Index), który ma charakter kompozytowy, czyli jest średnią ważoną miar cząstkowych zwanych filarami konkurencyjności. Filary te zostały ujęte w trzech grupach jako: czynniki podstawowe, czynniki efektywnościowe oraz czynniki innowacyjności (rysunek 1). Każdy z nich ma przypisaną różną wagę, w zależności od etapu rozwoju kraju mierzonego poziomem PKB *per capita*.

⁸ M.E. Porter, K. Schwab, *The Global Competitiveness Report 2008–2009*, World Economic Forum, Geneva 2008, s. 3.

Rysunek 1. Struktura Globalnego Indeksu Konkurencyjności

Źródło: opracowano na podstawie The Global Competitiveness Report 2014–2015, World Economic Forum, 2014.

W The Global Competitiveness Report 2014–2015 spośród badanych krajów Grupy Wyszehradzkiej Polska i Węgry zostały uplasowane w fazie przejściowej między drugim etapem (rozwój sterowany efektywnością) a trzecim (rozwój sterowany innowacyjnością), natomiast Czechy i Słowacja – na trzecim etapie rozwoju gospodarczego, w którym najważniejszą rolę odgrywają innowacje.

2. Ocena pozycji konkurencyjnej krajów Grupy Wyszehradzkiej

Polska po dekadzie członkostwa w UE odnotowała w rankingu GCR wzrost pozycji konkurencyjnej z 60. do 43. miejsca wśród analizowanych gospodarek. Należy jednak zauważyć, że od 2010 roku, w którym gospodarka naszego kraju została oceniona najlepiej w badanym okresie, zajmując 39. miejsce w rankingu wśród 139 krajów, nastąpiło pogorszenie jej pozycji konkurencyjnej. Natomiast jeżeli chodzi o konkurencyjność czeskiej gospodarki, pozycja jej od 2005 roku była zdecydowanie najlepsza wśród krajów Grupy Wyszehradzkiej, za wyjątkiem 2013 roku, kiedy Polska wyprzedziła ją w rankingu. Z kolei Słowacja, jedyny kraj z Grupy Wyszehradzkiej, który znajduje się od 2009 roku w strefie euro, odnotowała największy spadek konkurencyjności, przesuując się z 43. miejsca w 2004 na 75. w 2014 roku. Przyjęcie euro silnie uderzyło w eksporterów, powodując, że ich towary, a także słowacka praca stały się zbyt drogie i mniej konkurencyjne na rynku międzynarodowym. W niewiele lepszej sytuacji znajdują się Węgry, których pozycja konkurencyjna pogorszyła się znacząco, gdyż w okresie członkostwa w UE miejsce w rankingu obniżyło się z 35. do 60. Można wyciągnąć z tego wniosek, że członkostwo Słowacji i Węgier w UE nie przełożyło się na lepszą ocenę pozycji konkurencyjności ich gospodarek. W przypadku Czech pozycja ta utrzymuje się na względnie stałym i najwyższym poziomie w porównaniu z pozostałymi krajami GW, natomiast w Polsce – widać jej wyraźną poprawę w porównaniu z rokiem wejścia do UE.

Tabela 1

Pozycja konkurencyjna krajów Grupy Wyszehradzkiej w rankingu GCR
w latach 2004–2014

	2004 (104)*	2005 (117)	2006 (122)	2007 (131)	2008 (134)	2009 (133)	2010 (139)	2011 (142)	2012 (144)	2013 (148)	2014 (144)
Polska	60	43	48	51	53	46	39	41	41	42	43
Czechy	40	29	29	33	33	31	36	38	39	46	37
Słowacja	43	36	37	41	46	47	60	69	71	84	75
Węgry	39	35	41	47	62	58	52	48	60	63	60

* Liczba krajów w rankingu.

Źródło: opracowanie na podstawie The Global Competitiveness Report, World Economic Forum z okresu 2004–2014.

Dokładna analiza składowych indeksu GCI w przypadku czterech analizowanych krajów dostarcza wielu ważnych informacji na temat konkretnych zmieniających determinujących ich pozycję konkurencyjną w rankingu (filary konkurencyjności) i pozwoli głębiej poznać przyczyny takiego stanu rzeczy (tabela 2).

Tabela 2

Ocena poszczególnych filarów konkurencyjności składających się na wskaźnik GCI w 2005 i 2014 roku

Subindeksy GCI	Filary konkurencyjności	Miejsce w rankingu											
		Czechy			Polska			Słowacja			Węgry		
Czynniki podstawowe	instytucje	60	76	-16	73	56	+17	53	110	-57	46	83	-37
	infrastruktura	33	41	-8	57	63	-6	47	64	-17	48	50	-2
	stabilność makro-ekonomiczna	42	40	+2	70	63	+7	68	45	+23	98	61	+37
	zdrowie i edukacja podstawowa	58	37	+21	26	39	-13	74	84	-10	66	64	+2
Czynniki efektywnościowe	szkolnictwo wyższe	27	35	-8	33	34	-1	38	58	-20	30	52	-22
	efektywność rynku dóbr	41	50	-9	64	51	+13	34	76	-32	37	65	-28
	efektywność rynku pracy	28	62	-34	62	79	-17	36	76	-40	83	75	+8
	rozwój rynku finansowego	47	44	+3	68	35	+33	31	42	-11	61	73	-12
	zdolność absorpcji technologii	26	36	-10	51	48	+3	30	52	-22	36	50	-14
	wielkość rynku	38	42	-4	20	19	+1	56	58	-2	45	53	-8
Czynniki innowacyjności	poziom rozwój środowiska biznesowego	29	35	-6	63	63	0	45	65	-20	49	92	-43
	innowacyjność	28	39	-11	44	72	-28	42	78	-36	31	50	-19

Dane dotyczące efektywności rynku pracy, rozwoju rynku finansowego i wielkości rynku pochodzą z 2007 r., co wynika ze zmiany struktury czynników efektywnościowych.

Źródło: opracowanie na podstawie rankingów WEF z 2005 i 2014 r.

Z tabeli 2 wynika, że Czechy uzyskały najlepsze oceny większości analizowanych czynników konkurencyjności (7 czynników w 2005 i 8 czynników w 2014 roku). Zdecydowaną przewagę nad pozostałymi krajami odnotowały one w grupie czynników innowacyjności, co niewątpliwie przyczyniło się do zaliczenia Czech do grupy krajów znajdujących się na najwyższym, trzecim etapie rozwoju gospodarczego, opartym na innowacjach. Chociaż Słowacja także znajduje się w tej grupie, dane w tabeli nie potwierdzają tak wysokiej pozycji

konkurencyjnej jej gospodarki. W 2014 roku żaden z ocenianych filarów nie osiągnął najwyższej oceny wśród badanych krajów, a w 2005 – tylko jeden (rozwój rynku finansowego). Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku Węgier, które razem z Polską zasilają grupę krajów unijnych znajdujących się na etapie przejściowym między drugim a trzecim poziomem rozwoju gospodarczego.

W 2014 roku, w porównaniu z 2005, czeska gospodarka odnotowała awans w rankingu w trzech filarach konkurencyjności, a mianowicie: zdrowie i edukacja podstawowa (o 21 miejsc), rozwój rynku finansowego (o 3) i stabilność makroekonomiczna (o 2), natomiast pogorszenie oceny we wszystkich pozostałych filarach, przy czym największe, bo aż o 35 miejsc, dotyczyło efektywności rynku pracy.

Z kolei konkurencyjność gospodarki słowackiej w 2014 roku została lepiej oceniona w porównaniu z 2004 roku tylko w obszarze jednego filara – stabilność makroekonomiczna (przesunięcie w górę rankingu o 23 miejsca). W pozostałych kategoriach odnotowano pogorszenie pozycji konkurencyjnej. Najbardziej jest to widoczne w obszarze filarów: instytucje (50 miejsc w dół rankingu) oraz efektywność rynku pracy (40).

Natomiast konkurencyjność węgierskiej gospodarki zwiększyła się w zakresie trzech filarów: stabilizacja makroekonomiczna (o 37 miejsc), efektywność rynku pracy (o 8) oraz zdrowie i edukacja podstawowa (o 2). Jest to jedyny spośród badanych krajów, w którym odnotowano zwiększenie efektywności rynku pracy, co jednak nie przedkłada się na poziom stopy bezrobocia, która w 2014 roku była wyższa niż w roku wejścia do UE (2004 – 6,1%, 2014 – 7,4%). Dla porównania, stopy bezrobocia w pozostałych krajach GW wynosiły odpowiednio: w Polsce – 19,1% i 8,2%; w Słowacji – 18,3% i 12,6%; w Czechach – 8,3% i 5,8%⁹. W pozostałych ocenianych filarach konkurencyjności gospodarki węgierskiej można zauważyć spadek ich pozycji, największy w zakresie stopnia rozwoju otoczenia biznesowego (o 43 miejsca) oraz instytucji (o 40 miejsc).

W przypadku polskiej gospodarki odnotowano jej awans w rankingu w obszarze sześciu z dwunastu filarów konkurencyjności, a mianowicie: rozwój rynku finansowego (o 17 miejsc), instytucje (o 14), stabilność makroekonomiczna (o 7), efektywność rynku dóbr (o 7), zdolność absorpcji technologii (o 3), wielkość rynku (o 1). Natomiast pogorszenie pozycji konkurencyjnej Polski nastąpiło

⁹ Unemployment rate, 2002– 2014 (%), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rate,_2002-2014_%28%25%29.png [dostęp 20.03.2015].

w pięciu następujących filarach konkurencyjności: innowacyjność (o 28 miejsc), efektywność rynku pracy (o 17), zdrowie i edukacja podstawowa (o 13), infrastruktura (o 6) i szkolnictwo wyższe (o 1). W przypadku środowiska biznesowego ocena jego nie uległa zmianie, zarówno w 2005, jak i 2014 roku Polska zajmowała w tym obszarze dalekie 63. miejsce. Poniżej dokonano analizy trzech filarów konkurencyjności polskiej gospodarki, których ocena w GCR z 2014 roku w porównaniu z 2005 znacząco się pogorszyła, a mianowicie: innowacyjność, efektywność rynku pracy oraz opieka zdrowotna i edukacja podstawowa.

Na szczególną uwagę zasługuje niska ocena innowacyjności polskiej gospodarki w okresie przynależności naszego kraju do UE, co znalazło odzwierciedlenie w spadku pozycji w rankingu GCR aż o 27 miejsc. Wprawdzie najnowszy raport Innovation Union Scoreboard 2014¹⁰ awansuje Polskę z grupy słabych innowatorów (*modest innovators*) do grupy umiarkowanych innowatorów (*moderate innovators*), określając jej potencjał tzw. syntetycznym wskaźnikiem innowacyjności na poziomie 0,279, co jest wprawdzie pozytywnym sygnałem, ale w dalszym ciągu rozwój innowacyjności powinien być w centrum uwagi polskiego rządu. Pozostałe kraje GW także zostały zaliczone do „umiarkowanych innowatorów”, ale wskaźnik ten jest wyższy w porównaniu z Polską i wynosi: dla Słowacji – 0,328, dla Węgier – 0,351 i dla Czech – 0,422¹¹. Potwierdzeniem niskiej innowacyjności polskiej gospodarki jest również ranking Global Innovation Index 2014, w którym Polska znalazła się na 45. miejscu za Czechami (26. miejsce), Węgrami (35. miejsce) i Słowacją (37. miejsce)¹².

We wszystkich krajach GW zaobserwowano w analizowanym okresie wzrost udziału wydatków B+R w PKB, przy czym był on największy w Czechach (o 0,71 pkt proc.), a najmniejszy na Słowacji (0,31 pkt proc.). W Polsce wskaźnik ten ukształtował się w 2013 roku na poziomie wyższym o 0,31 pkt proc. w porównaniu z rokiem akcesji do UE, ale stanowi zaledwie 43% wskaźnika obliczonego dla UE-28. W celu wzmocnienia pozycji gospodarczej UE Strategia EUROPA 2020 zakłada wzmocnienie innowacyjności i wzrost konkurencyjności poprzez zwiększenie nakładów na działalność badawczo-rozwojową do 3% PKB (Polska – 1,7%).

¹⁰ Innovation Union Scoreboard, European Union, Belgium 2014, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014_en.pdf [dostęp 17.03.2015]

¹¹ Tamże.

¹² Global Innovation Index 2014, Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2015, <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home> [dostęp 17.03.2014].

Tabela 3

Udział nakładów na działalność naukowo-badawczą w PKB
w krajach Grupy Wyszehradzkiej (%)

	2004	2009	2010	2011	2012	2013	Cel Strategii EUROPA 2020
UE-28	1,82	2,01	2,00	2,04	2,06	2,02	3,00
Polska	0,56	0,67	0,74	0,76	0,89	0,87	1,70
Czechy	1,2	1,35	1,40	1,64	1,88	1,91	2,65
Słowacja	0,51	0,48	0,63	0,68	0,82	0,83	1,20
Węgry	0,88	1,17	1,17	1,22	1,30	1,41	1,80

Źródło: Strategia EUROPA 2020 – podstawowe wskaźniki, www.strategia_europa_2020_podst_wskazniki.pdf [dostęp 2.04.2015].

Dotychczas podejmowane działania mające na celu zbudowanie potencjału innowacyjnego polskiej gospodarki były mało skuteczne. Mimo pewnego postępu nadal w porównaniu z innymi krajami UE Polska musi szybko nadrobić dystans. Najważniejszymi problemami w tym obszarze jest zwiększenie nakładów na B+R, zmiana struktury finansowania działalności badawczo-rozwojowej i rozwój współpracy sfery nauki z przedsiębiorstwami. Rozwiązanie ich powinno zwiększać innowacyjność polskiej gospodarki, aby mogła być bardziej konkurencyjna na światowych rynkach.

Drugi filar wpływający na konkurencyjność polskiej gospodarki, w którym Polska odnotowała pogorszenie pozycji w rankingu globalnej konkurencyjności aż o 17 miejsc, to efektywność rynku pracy, którą można rozumieć jako zdolność tego rynku do „oczyszczania się”. Wysoka stopa zatrudnienia oraz niska stopa bezrobocia wskazuje na wysoką efektywność rynku pracy. Wartości tych wskaźników w okresie członkostwa krajów GW w Unii przedstawiono w tabelach 4 i 5.

Wskaźnik zatrudnienia w badanych krajach w latach 2004–2014 jest nadal odległy od założonego w Strategii Europa 2020 (75 %). Od 2004 roku wskaźnik ten liczony dla UE-28 wzrósł o 1,9 pkt proc., czyli z 62,9% do 64,8% w porównaniu z 2014 rokiem, natomiast dla krajów GW wzrost ten był większy, bo o 5,3 pkt proc. z 57,5% do 62,8%. W przypadku Polski wskaźnik zatrudnienia od lat pozostaje na relatywnie niskim poziomie w porównaniu ze średnią dla UE, ale powoli dysproporcja między nimi ulega zmniejszeniu. W 2014 roku wynosił w Polsce 61,7% i był niższy w porównaniu z przeciętną w UE o 3,1 pkt proc. W najlepszej sytuacji pod tym względem jest rynek pracy w Czechach (67,6%), a w najgorszej – na Węgrzech (60,8%).

Rosnącej stopie zatrudnienia w Polsce towarzyszył duży spadek stopy bezrobocia z 19,1% w 2004 do 8,2% w 2014 roku¹³. Podobny trend zaobserwowano w Słowacji (18,4% do 12,6%) i w Czechach (8,3% do 5,8%), natomiast na Węgrzech odnotowano wzrost stopy bezrobocia z 6,1% do 7,4%.

Tabela 4

Wskaźnik zatrudnienia w krajach GW w latach 2004–2014

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	51,9	53,0	54,5	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	60,0	61,7
Czechy	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5	67,1	67,6
Słowacja	57,0	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,3	59,7	59,9	61,2
Węgry	56,8	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8	57,2	58,2	60,8
UE-28	62,9	63,4	64,3	65,3	65,7	64,5	64,0	64,2	64,1	64,1	64,8

Źródło: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php> [dostęp 12.03. 2015].

Tabela 5

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce i w UE-28 w latach 2004–2014 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	8,2
Czechy	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0	5,8
Słowacja	18,4	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2	12,6
Węgry	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	11,0	10,2	7,7	7,4
UE-28	9,3	9,0	8,2	7,2	7,0	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,8

Źródło: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1> [dostęp 15.03.2015].

Aby rynek pracy w Polsce uznać za efektywny, musi on bardziej elastycznie i szybciej dokonywać alokacji pracowników z jednego do drugiego rodzaju działalności gospodarczej przy relatywnie niskich kosztach społecznych i bez dużego obniżenia płac osób zmieniających pracę.

Trzeci filar konkurencyjności, którego ocena obniżyła się dla Polski w okresie 2004–2014 o 13 miejsc w rankingu GCI, to opieka zdrowotna i edukacja

¹³ Według GUS stopa bezrobocia w 2004 r. wynosiła 19%, a w 2014 r. – 11,5%, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2015,4,1.html> [dostęp 20.01.2015].

podstawowa. Zdrowa siła robocza jest niezbędna do zwiększenia wydajności pracy, co prowadzi do wzrostu konkurencyjności gospodarki. Zły stan jej zdrowia prowadzi do wzrostu kosztów zarówno prywatnych, jak i społecznych. Inwestycje w zakresie świadczenia usług zdrowotnych są więc kluczowe dla pracowników i pracodawców.

Od 2005 roku jest publikowany Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (Euro Health Consumer Index – EHCI), który monitoruje i ocenia stan opieki zdrowotnej w krajach europejskich. W 2014 roku Polska zajęła w nim 31. miejsce na 37 ocenianych krajów, uzyskując 511 punktów na 1000 możliwych. Porównując te wyniki z 2005 rokiem, kiedy po raz pierwszy opublikowano EHCI (409 punktów, 21. miejsce na 26), można stwierdzić, że chociaż punktacja w 2014 roku zwiększyła się, jakość opieki zdrowotnej sytuowała Polskę w końcowej części rankingu¹⁴. Na tle krajów GW sytuacja wyraźnie się pogorszyła, bo o ile w 2005 roku Polska zajmowała drugie miejsce po Węgrzech, o tyle dziesięć lat później wyprzedziły ją wszystkie kraje GW. Pozycja w tym rankingu jest potwierdzeniem słabej kondycji polskiej opieki zdrowotnej w raporcie Global Competitiveness Report 2014, który uwzględniana ją jako jeden z filarów konkurencyjności gospodarki.

Tabela 6

Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (Euro Health Consumer Index)
w krajach GW w latach 2005 i 2014

Kraj	2005		2014	
	liczba punktów	miejsce w rankingu (26)	liczba punktów	miejsce w rankingu (37)
Polska	409	21	511	32
Czechy	403	22	714	15
Słowacja	369	23	665	21
Węgry	453	14	601	26

Źródło: opracowanie na podstawie Euro Health Consumer Index 2006, Health Consumer Powerhouse 2007; Euro Health Consumer Index 2014, Health Consumer Powerhouse 2015.

¹⁴ Euro Health Consumer Index 2006, Health Consumer Powerhouse 2007; Euro Health Consumer Index 2014, Health Consumer Powerhouse 2015; 5, <http://www.healthpowerhouse.com/files/ehci-2015/ehci-2015-report.pdf> [dostęp 21.03.2015].

Oprócz zdrowia ten filar konkurencyjności bierze pod uwagę ilość i jakość kształcenia podstawowego. Brak podstawowej edukacji może stać się przeszkodą w rozwoju biznesu, szczególnie na stanowiskach niewymagających wysokich kwalifikacji. W 2002 roku w Polsce 3,6% osób nie ukończyło szkoły podstawowej, a w 2011 wskaźnik ten zmniejszył się do 1,4%. W 2002 roku wykształcenie zawodowe miało 23,2%, a w 2011 – 21,5%. Wykształcenie podstawowe i gimnazjalne w 2002 roku miało 29,8 %, a w 2011 – 23,8 %¹⁵. Natomiast według Eurostatu Polska może pochwalić się niskim odsetkiem osób w wieku od 18 do 24 lat, które wypadły z systemu kształcenia i mają tylko wykształcenie na poziomie szkoły średniej. W 2013 roku najniższe wskaźnik tego zjawiska odnotowano w Chorwacji (3,7 %), Słowenii (3,9 %), w Czechach (5,4 %) i właśnie w Polsce (5,6 %)¹⁶.

Podsumowanie

Gospodarki krajów GW już od początku przemian ustrojowych budują swój potencjał konkurencyjny, ale akcesja do UE wymusiła przyspieszenie tego procesu w celu sprostania wyzwaniom konkurencyjnego jednolitego rynku unijnego. Kraje te, wstępując do UE w 2004 roku, charakteryzowały się relatywnie niskim poziomem rozwoju gospodarczego w porównaniu do „starej” Unii. Poziom ten mierzony wskaźnikiem PKB *per capita* był najniższy dla Polski (50,2% przeciętnego dla UE-27), natomiast najwyższy dla Czech (77,9%). Dla pozostałych krajów GW – Węgier i Słowacji – kształtował się odpowiednio 62,7% i 56,7%. Po dekadzie obecności w Unii kraje te zmniejszyły dystans w poziomie rozwoju gospodarczego do przeciętnego unijnego, osiągając następujące wskaźniki PKB *per capita*: Czechy – 79,8%, Słowacja – 76%, Polska – 67,8% i Węgry – 66,7%. Największy sukces w tym obszarze osiągnęła Słowacja (wzrost o 19,3 pkt proc.) i Polska (wzrost o 17,6 pkt proc.), a więc kraje o najniższym PKB *per capita* w momencie wejścia do UE. Zatem pod względem tempa konwergencji w GW można wyróżnić dwie grup krajów. Na jednym biegunie znajdują się Polska i Słowacja, które w momencie wejścia do UE charakteryzowały się niższym

¹⁵ Dane te pochodzą ze spisów powszechnych przeprowadzonych w 2002 i w 2011 r.

¹⁶ Dane EUROSTAT opublikowane na stronie: <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polska-na-czele-krajow-z-najszybszym-wzrostem-liczby-osob-z-wyzszym-wyksztalciem.html> [dostęp 20.03.2015].

poziomem rozwoju gospodarczego wśród krajów GW, ale szybciej nadrabiały dystans dzielący je od przeciętnego dla Unii poziomu dobrobytu. Drugą grupę tworzą kraje, które w punkcie startu odznaczały się wyższym poziomem PKB *per capita* (Czechy i Węgry), a po akcesji zdecydowanie wolniej doganiały kraje starej Unii. Można zatem powiedzieć, że proces wyrównywania poziomów dochodów na mieszkańca w krajach EŚW przebiegał zgodnie z neoklasyczną teorią wzrostu gospodarczego¹⁷.

Głównym miernikiem wynikowej konkurencyjności gospodarek jest wysokość PKB *per capita*, tak więc wysoki poziom konkurencyjności może być traktowany jako synonim poziomu rozwoju gospodarczego. Jeżeli przyjmiemy taką tezę za prawdziwą, to gospodarki Czech i Słowacji powinny być najbardziej konkurencyjne wśród badanych krajów, jednak przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić taką zależność tylko w przypadku Czech. Rzeczywiście, w okresie 2004–2014 gospodarka czeska była oceniana w rankingach GCI jako najbardziej konkurencyjna spośród krajów GW, ale nie można tego odnieść do słowackiej. Od 2010 roku, a więc rok po przyjęciu euro, ocena jej konkurencyjności drastycznie spadała. Bez wątpienia pogorszenie konkurencyjności Słowacji jest również konsekwencją przyjęcia euro, które uniemożliwiło deprecjację waluty i poprawę konkurencyjności eksportu na podobną skalę, jak miało to miejsce w pozostałych krajach GW. W 2014 roku wszystkie filary konkurencyjności Słowacji, za wyjątkiem „stabilności makroekonomicznej”, zostały gorzej ocenione niż w roku akcesji do UE, a żaden z nich w 2014 roku w porównaniu z pozostałymi krajami GW nie stawiał gospodarki słowackiej w czołówce. Zatem indeks GCI w przypadku Słowacji nie odzwierciedla relatywnie wysokiego poziomu PKB *per capita*.

Jeżeli chodzi o Węgry, to w okresie 2004–2006 pod względem relacji PKB *per capita* do przeciętnej unijnej znajdowały się one w czołówce krajów GW. W kolejnych latach, mimo powolnego wzrostu tego wskaźnika, Węgry w 2013 roku znalazły się na ostatnim miejscu, po Czechach, Słowacji i Polsce. Przed wejściem do UE i w pierwszym roku jej członkostwa gospodarka węgierska była liderem konkurencyjności wśród GW, ale stopniowo pozycję taką traciła, szczególnie na rzecz Czech. Według GCR w latach 2009 i 2010 gospodarka węgierska odnotowała najniższą pozycję konkurencyjną, co było konsekwencją globalnego

¹⁷ R.M. Solow, *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „The Quarterly Journal of Economics” 1956 vol. 70, nr 1, s. 65–94; N.G. Mankiw, D. Romer, D. Weil, *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*, „Quarterly Journal of Economics” 1992, vol. 107, s. 407–437.

kryzysu finansowego i recesji na Węgrzech. W kolejnych latach pozycja ta nieznacznie poprawiła się, oscylując wokół 60. miejsca.

Pozycja konkurencyjna polskiej gospodarki w 2004 roku na tle GW była najgorsza (60. miejsce w rankingu GCI), ale dziesięć lat później Polska wyprzedziła wszystkie analizowane kraje, zajmując w nim 42. miejsce. Jest to konsekwencją gospodarczo-społecznych reform przeprowadzonych w naszym kraju, a także ominięcia fazy recesji w okresie globalnego kryzysu finansowego. Nie oznacza to jednak, że międzynarodowa pozycja polskiej gospodarki jest zadowalająca w zestawieniu z unijnymi krajami bardziej rozwiniętymi gospodarczo. Należy przede wszystkim wzmocnić jej innowacyjności jako główny filar współczesnej konkurencji, aby Polska weszła na ścieżkę większego wzrostu gospodarczego. Kraj nasz może opierać się na dość dobrze wykształconym zasobie ludzkim, na rozwiniętym rynku finansowym oraz relatywnie dużym i chłonnym rynku dóbr i usług, który jest największym wśród gospodarek GW. Infrastruktura transportowa pomimo znacznego rozwoju pozostaje nadal słaba. Niektóre czynniki filaru konkurencyjności „instytucje”, takie jak obciążenie przepisami, nieefektywne ramy prawne dla rozstrzygania sporów biznesowych i trudności w uzyskaniu informacji na temat decyzji rządu dotyczące zmian w działalności gospodarczej, również muszą być traktowane na zasadzie priorytetu. Polityka państwa powinna koncentrować się na dalszej poprawie efektywności rynku pracy i na wzmocnieniu otoczenia biznesu oraz wzroście innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw. Aby zwiększyć zdolności innowacyjne przedsiębiorstw, niezbędny jest kolejny zestaw reform, które powinny wzmacniać współpracę sektora prywatnego i instytucji naukowo-badawczych oraz zwiększyć znacząco nakłady na rozwój i badania.

Literatura

- Bieńkowski W., Czajkowski Z., Gomułka M., Brocka-Palacz B., Latoszek E., Misala J., M.J. Radło, M. Weresa, *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji – wstępne wyniki badań*, „Prace i Materiały” 2008, nr 284, Instytut Gospodarki Światowej.
- Euro Health Consumer Index 2006*, Health Consumer Powerhouse 2007, <http://www.healthpowerhouse.com/files/ehci-2015/ehci-2015-report.pdf>.
- Euro Health Consumer Index 2014*, Health Consumer Powerhouse 2015, <http://www.healthpowerhouse.com/files/ehci-2015/ehci-2015-report.pdf>.
- Global Competitiveness Report*, World Economic Forum z okresu 2004–2011.

- Global Innovation Index 2014*, Cornell University, INSEAD and WIPO, 2015, <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>.
- Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, red. M. Gorynia, E. Łaźniewska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Gorynia M., *Pojęcie konkurencyjności – istota i poziomy*, w: *Luka konkurencyjna na poziomie przedsiębiorstwa a przystąpienie Polski do Unii Europejskiej*, red. M. Gorynia, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2002.
- Innovation Union Scoreboard*, European Union, Belgium 2014, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014_en.pdf.
- Lipowski A., *Some fallacies in the interpretation of competitiveness*, „Optimum – Studia Ekonomiczne” 2007, nr 3(35).
- Misala J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki*, PWE, Warszawa 2011.
- Mankiw N.G., Romer D., Weil D., *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*, „Quarterly Journal of Economics” 1992, vol. 107, nr 2.
- Porter M.E., Schwab K., *The Global Competitiveness Report 2008–2009*, World Economic Forum, Geneva 2008.
- Radło M.J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Uwagi na temat definicji, czynników i miar*, Instytut Gospodarki Światowej, Warszawa 2009.
- K. Schwab K., *Global Competitiveness Report 2012–2013*, World Economic Forum, 2012, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013>.
- Solow R.M., *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „The Quarterly Journal of Economics” 1956, vol. 70, nr 1.

Źródła internetowe

<http://ec.europa.eu>
<http://stat.gov.pl>
<http://www.nauka.gov.pl>
<http://www.mapadotacji.gov.pl>

Polish economy competitive position against the Visegrad countries background in the years 2004–2014

Summary

In the globalization context, competition has become a very important factor that affects national economy development. In addition to classic factors influencing its level, qualitative factors, such as economic stability, innovation, quality of education, quality of business environment, etc. are becoming more and more important. The Global Competitiveness Index published annually by the World Economic Forum measures the

level and position of countries' international competitiveness on the bases of 12 pillars of competitiveness, in 2014 involving up to 114 quantitative and qualitative factors. Based on the analysis of these indices outlined in the years 2004–2014 a change in the competitive position of the Visegrad Group countries was evaluated. Czech, Polish, Slovakia and Hungary entry to the EU has created opportunities for these countries to become more competitive economies. Did the mentioned countries took an advantage of this new opportunity? The author of this article attempts to answer this question.

Keywords: competitiveness of economy, Global Competitiveness Index, the competitive position of the Visegrad countries

Translated by Krystyna Przybylska